

Upsykologiske myndigheter og skumlerier

Krigstiden lærte folk av med å tro på myndighetenes erklæringer. Etterkrigstiden har ytterligere øket mistilliten. Myndighetene har selv bidratt hertil — først ved å erklære at de aldri har ment hvad de den gang sa — dernest ved å søke å holde skjult diverse ting, som ikke lar sig skjule. Derfor er autoritetstroen borte.

Da Fanebustsaken blev behandlet på Irregulær vis, sa folk: Så, den sak lar sig altså ikke behandle på ordinær måte. Der må være noe skummelt. At han blev dømt gjorde ingen forandring heri.

Nu har man Holthe-saken. Jeg aner ikke hvad den går ut på. Men en av de mest sensasjonelle saker, som Skien har oplevet, behandles i et så lite rettslokale at publikum praktisk talt er utelukket. Referat nektes. Og så erklærer etter et par dagers forløp «Arbeiderbladet» at det er bevist at dets partifelle, stortingsmann Løberg, ikke har vært innblandet i noen korrupsjon, og de borgerlige aviser — statsadvokat Cappelen tilhører andre kretser enn Løberg — er enig. Jeg tviler ikke på at det er riktig, — men det overbeviser ingen. Da saken var så stor — iallfall tilsynelatende — og hadde vakt slik interesse, skulde man tatt i bruk byens største lokale, forsynt det med så mange stoler at alle som vilde hadde fått plass. Referat skulde vært tillatt — ja administratoren burde bedt pressen om ikke bare å referere korrekt, men i offentlighetens interesse mest mulig utførlig. Med en slik åpningsalve vilde publikum forstått at her var nok alt i orden. Innen to timer vilde tilhørerbenkene stått halvtomme, og neste dag kunde man godt flytte ned i et mindre lokale. Tilstrømmningen vilde vært borte. Alt vilde vært i orden, og både Løberg og Cappelen vilde fått den opreisning som de forhøpentlig fortjener.

Det samme gjelder Somdalen-saken. Hadde man overlatt til en av Stortinget opnevnt upartisk nevnd å granske politi og fengselsvesen etter frigjøringen, vilde alt fått de rette dimensjoner. Nu vil tilliten aldri vende tilbake — likegyldig hvor mange offisielle erklæringer og forsikringer der måtte komme.

Dertil kommer at man får en stadig sterkere følelse av at påtalemyndigheten er svært treg med å rette sine feil, men samtidig fortære når det kan bli tale om offentlig behandling av en sak. Følgende historie forteller adskillig: En kvinne, som hadde vært under psykiatrisk undersøkelse før krigen og hvis sinn ikke var sterkt, lot sig i 1945 melde inn i NS under adskillig press. Etter frigjøringen blev hun av landssvikavdelingen presset til å vedta en mulkt. Hun vedtok i følgende form: «Jeg erklærer mig ikke skyldig, men vedtar allikevel.» Deretter innkasseres beløpet 1000 kr. i mulkt, og hun berøves sin stemmerett. Dette eiendommelige forelegg passerer Justisdepartementet, som avslår benådningsandragende fremme. Saken stod helt fast. En appell vilde ta lang tid — dessuten koste mange penger. Så skjedde henvendelse fra et av Stortingets justiskomité's medlemmer til Riksadvokaten. Men da lystret denne også temmelig prompte. Forelegget blev ophevet, og beløpet tilbakebetalt. Saken egnet sig ikke til offentlig behandling.

I det politiske og halvpolitiske liv møter det oss noe tilsvarende. Da Nygaardsvold, Koht og Ljungberg forlangte sig satt under tiltale ved Riksrett, vant de saken. Folk, som begjærer sig selv satt under tiltale, må ha god samvittighet. Var forslag om tiltale blitt nedvotert i Odels-tinget med Arbeiderpartiets stemmer mot de borgerlige, vilde de tre herrer — skyldig eller ikke skyldig — vært dømt for alle tider, fordi veien til opreisning vilde vært stengt. Det samme gjelder Stortingets presidentskap fra 1940. Det er åpenheten og villigheten til å ta ansvar mer enn realiteten, som har sikret Moseld og Neri Valen deres plasser på Stortinget. På den annen side står Hølesterett og «Kretsen» svakt, fordi de aldri har villet ha sine forhold gransket. Deres forhold vil stadig komme frem igjen og i stadig verre form. Den kritikk som blev rettet mot dem fra alle hold under odelsingsdebatten i sommer,

burde ha avfødt et krav fra deres eget hold om spesialgranskning — dette så meget mer som kravet tidligere var fremkommet fra utvisomt nasjonalt og sympatisk innstillet hold. Således skrev i sin tid Høires gamle generalsekretær, redaktør Birger Gotaas:

«Vi har for vårt vedkommende i forbindelse med statsminister Nygaardsvolds beretning pekt på at hans gjengivelse av, visse hendelser fra Hjemmefrontens ledelse gjør det høist nødvendig å underkaste også denne institusjon en viss granskning — særlig etter at det altså nu er offentlig fastslått det som tidligere bare blev hvisket fra mann til mann at Hjemmefrontens ledelse på et visst tidspunkt brøt staven over det gamle Storting, motsatte sig dets innkallelse og hadde planlagt et mer eller mindre diktatorisk styre i landet i en kortere eller lengre overgangstid inn-til nye valg kunde holdes.

Det var planer som åpenbart lå utenfor forfatningen. Man kunde mene om det gamle Storting hvad man vilde, man kunde beklage at så mange sviktet sommeren 1940 under det harde press. Men det Storting som var valgt i 1936 var dog det eneste konstitusjonelle grunnlag for all lovgivnings- og bevilgningsmakt i landet, inntil et nytt Storting kunde velges.

Og det var dog dette Storting og den fullmakt det på Elverumsmøtet gav Nygaardsvolds regjering som var det konstitusjonelle grunnlag for hele regjeringens eksistens. Og Elverum-fullmakten forutsatte, gjennom selve sin ordlyd, at dette Storting skulde innkalles igjen.

Men vi kjenner godt til at det innen visse kretser gjorde sig gjeldende en ganske sterk opinion for å sette det gamle Storting utenfor etter befrielsen. Denne opinion var imidlertid, såvidt vi kunde konstatere, i det vesentlige begrenset til visse kretser her i Oslo og fant liten eller ingen gjenklang i landet.

Og heldigvis blev da også disse planer opptitt, og vi fikk fort vårt politiske liv i gang igjen overensstemmende med forfatningen.

Ennu så sent som om kvelden 7. mai skjedde dog noe som bør granskes meget nøie. De i landet værende medlemmer av det gamle presidentskap hadde om kvelden forfattet et manifest til det norske folk, hvori det forkynte at Stortin-

get vilde bli sammenkalt og tre i funksjon igjen såsnart forholdene gjorde det mulig. Denne meddelelse blev tilstillet Norsk Telegrambyrå, som på det tidspunkt var på norske hender.

Men fra en eller annen ukjent makt, formodentlig fra Hjemmefrontens ledelse, blev dette manifest stoppet.

Det er i det hele god grunn til at også Hjemmefrontens ledelse får anledning til å forklare sig.

Hvis den nedsatte granskingskomité av en eller annen grunn ikke skulde føle sig kompetent til denne oppgave, kan det jo ordnes ved at Stortinget, eller rettere sagt, Odels-tinget nedsetter en annen.

Uten granskning åpent av helt utenforstående menn nytter ingen ting — heller ikke forsøk på å sværte de menn som krever en sådan.

Vi har på det økonomiske landsviks område noe tilsvarende for nevnden for industri og omsetning. Etter min mening er der i all fall i det vesentlige ikke noe å si på dens optreden under okkupasjonen, selv om den ikke stemmer med legenden om den ubetingede motstand. Men den omstendighet at dens medlemmer blev sittende på de dokumenter, som ikke var forsvunnet, i 2½ år og først gjennom landssvikpolitiet innskriden kunde for formannens vedkommende bli beveget til å utlevere en del, kan aldri fri dem. Forsvundne dokumenter, eller for å bruke direktør C. W. Egers uttrykk — «på en mystisk måte forsvundne eller ikke ennu fundne» — i forbindelse med tilbakeholdelse av eksisterende kan aldri skape tillit. Her vil almenheten være enig med advokat Einar Corneliusen når denne skriver:

«Det jeg angriper er derfor i virkeligheten bare det forhold, at disse menn ganske sikkert personlig helt utmerkede mennesker alle sammen ikke står ved hvad de har gjort og derved bidrar til å bringe så utrolig mange andre i ulykke.»

En gang var det så, at en viss krets — «Kretsen» og mennene omkring den — trodde de kunde tie ned sannheten til egen forherligelse og dom over andre. Men den tid er forbi. Der vokser frem et fra demokratisk tankegang uadskillelig krav om klarhet, åpenhet, rettferdighet og likhet for loven.

Lorentz Vogt.

I min artikkel Schacht—Hitler i «Tønsbergs Blad» for lørdag 7. januar står der at Vereinte Staalwerke i 1935 hadde 13 000 arbeidere. Der skulde stått 120 000. L. V.

100124